

JURISPRUDENCE ŘÍMSKÉ ROTY

ROZSUDEK O PODMÍNCE DO BUDOUCNOSTI

Konečný rozsudek ze dne 6. března 1996

(DECISIONES SEU SENTENTIAE, VOLUMEN LXXXVIII)

I. Facti species*Průběh známosti a manželství*

1. Jindřich, žalující strana, narozený r. 1947, a Diana, strana nežalující, narozená roku 1945, se na základě vzájemné shody spojili posvátným poutem [manželství] v Římě dne 10. října 1973. Oba mladí lidé se poznali při setkání přátel. Zamilovali se do sebe a začali se často setkávat. Po několika měsících se zasnoubili a udržovali tento vztah po čtyři roky až do svatby. Po svatební cestě, kterou radostně strávili, a po úspěšném naplnění manželství spolu manželé žili sedmnáct let, ovšem bez toho, aby došlo k početí a narození dítěte, ačkoli muž velice toužil po tom, aby se stal otcem. Manželský život pokračoval bez nepřekonatelných obtíží až do té doby, kdy muž přilnul k jiné ženě, s níž zplodil potomka.

Průběh řízení

Posléze po zákonném odloučení podal muž dne 29. prosince 1990 u Regionálního soudu v Laci žalobu na nulitu manželství. Dotyčný tribunál stanovil soudní senát, přijal žalobu a dne 23. února¹⁶ – ačkoli žena byla nepřítomna a nesouhlasila – stanovil předmět sporu: »Zda se v daném případě jedná o nulitu manželství z důvodu podmínky do budoucna stran potomstva, mužem předložené a neverifikované.« Případ byl řádně

prošetřen a tribunál dne 12. ledna 1993 vydal potvrzující rozsudek ve znění: »Potvrzuje se, tzn. v daném případě se jedná o neplatnost manželství z důvodu podmínky do budoucna stran potomstva, mužem předložené a neverifikované.« Na základě odvolání k našemu Apoštolskému tribunálu stanovil senát Roty v rozhodnutí ze dne 20. července 1993, že tento případ má být připuštěn k novému přezkoumání ve vyšším stupni. Mezitím žalovaná žena prohlásila v telegrafické zprávě, zaslané soudu 16. prosince 1993: »V předložené kauze se spoléhám na spravedlnost soudu.« Konečně pak byl v sídle Tribunálu dne 17. prosince 1993 stanoven předmět sporu ve znění: »Zda se v daném případě jedná o nulitu manželství.« Po novém šetření a výslechu stran a tří svědků žalující strany, zveřejnění akt a výměně soudních obhajob náleží nám úkol rozhodnout daný případ ve druhém stupni a odpovědět na otázku formulovanou v předmětu sporu.

II. In iure

2. Jelikož manželství, o které se jedná, bylo uzavřeno v době platnosti starého Kodexu, je třeba na ně pohlížet ve světle tehdy platného zákona stran podmínky do budoucna se zneplatňujícím účinkem, tj. podle kánonu 1092, č. 3 CIC 1917, nikoli podle kánonu 1102, § 1 nového Kodexu, který pokládá jakoukoli podmínku do budoucna za zneplatňující. V tomto ohledu tedy musí být opraven výrok

¹⁶ Rok v originále neuveden

soudu prvního stupně, proti němuž bylo podáno odvolání, a reskript žalobcova právního zástupce. Dále pak trvá otázka, zda předložená »podmínka« formulovaná žalobcem dosti zmatenými slovy »kdybych byl pochyboval, zda je (tj. děti) Diana může nebo chce mít, nebyl bych se oženil, a vzhledem k tomu, že manželství je smlouva, jako v jakémkoli jiném případě bych takovou smlouvu zrušil a nebyl bych se jí cítil vázán« má být posuzována jako »do budoucna proti podstatě manželství« (kánon 1092, č. 2), nebo prostě jako »nemravná podmínka« do budoucna (kánon 1092, č. 1), nakolik k jejímu očištění muselo dojít manželským aktem, který byl až do očištění podmínky nepovolený (srv. coram Stankiewicz, rozhodnutí ze dne 24. května 1984, RRDec., sv. LXXVI, str. 287nn, č. 3–7).

3. Kánon 1092 starého Kodexu stanovil:

»Podmínka jednou stanovená a neodvolaná:

1. Je-li pro budoucnost nezbytná nebo nemožná nebo nemravná, ne však proti podstatě manželství, pokládá se za nestanovenou;
 2. Je-li pro budoucnost a proti podstatě manželství, zneplatňuje je;
 3. Je-li pro budoucnost a povolená, odkládá platnost manželství;
 4. Je-li pro minulost nebo přítomnost, bude manželství platné nebo ne, nakolik tato podmínka je nebo není splněna.«
4. Manželství je uzavíráno pod podmínkou, jestliže ten, kdo uzavírá manželství, pozitivním úkonem vůle připojuje k souhlasu okolnost, na níž závisí platnost tohoto aktu. Podmínka,

kteřá je tak skutečně a ve vlastním slova smyslu nazývána, je podmínka pro budoucnost, a to pro budoucnost nahodilou; jedině to totiž, co nelze v současnosti žádným způsobem poznat, může narušit nebo spoutat vůli. Podmínka, která rozhoduje, ba dokonce činí nicotným souhlas jedné ze stran, se nazývá rozhodující; ta, která odkládá souhlas, nazývá se odkladnou. Podmínka do budoucna proti podstatě manželství je ta, »kteřá vylučuje samotné právo na tělo druhého zaměřené na úkony samy o sobě otevřené zplození potomstva nebo některou vlastnost manželství, totiž trvalost či jednotu, která zahrnuje i věrnost« (P. Gasparri, Kanonický traktát o manželství, 1932, II, č. 892). Ostatně pak tato podmínka (kteřá se protíví trvalosti pouta) činí manželství neplatným, jestliže tuto podmínku spojuje se souhlasem alespoň jedna ze stran uzavírajících manželství. Tato podmínka proti podstatě manželství odpovídá hypotetickému vyloučení nerozlučitelnosti, totiž nakolik si ten, kdo uzavírá manželství, vyhrazuje právo do budoucna rozvázat manželské pouto na základě nahodilých okolností. Tato podmínka se nazývá „rozhodná“ a je jako taková nemůže být tolerovaná; činí manželství neplatným. »Povolená podmínka pro budoucnost odkládá platnost manželství« (kánon 1092, č. 3); »pro budoucnost nezbytná nebo nemožná nebo nemravná, ne však proti podstatě manželství, pokládá se za nestanovenou« (kánon 1092, č. 1). Podmínka pro budoucnost, např. »narodí-li se v manželství dítě«, která není proti podstatě manželství, přesto však není povolená, je-li předložena před uzavřením manželství, pokládá se za nestanovenou. »Stanovení takové podmínky – jak se píše v jedné sentenci coram Morano – se protíví lidskému smyslu a je prakticky absurdní;

znamená totiž úmysl vstoupit do manželství a vykonávat manželská práva, ovšem tak, aby manželství bylo neplatné, pokud by se v něm nenarodilo potomstvo, což lze stěží pochopit a spojit se zdravým lidským rozumem. Nicméně jestliže k něčemu takovému dojde pro nevědomost nebo zlou vůli těch, kdo uzavírají manželství, jeví se, že tuto podmínku je třeba brát jediné jako nemravnou pro budoucnost, jelikož vyžaduje užívání manželství, dříve než se stane platným. Proto takovou podmínku... je třeba brát za nestanovenou.« (rozhodnutí ze dne 25. listopadu 1933, RRDec., svazek XXV, str. 584, č. 6)

5. Co se týče důkazu podmínky, je především nutné, aby byla zjevná její existence, která přetrvá alespoň virtuálně až do uzavření manželství. Dále pak »je-li užito slova podmínka, je nutné bedlivě rozlišovat, zda se jednalo o skutečnou podmínku, nebo spíše o žádost či něco podobného, co bylo připojeno ke smlouvě již ve vlastní ustanovující podstatě, nebo o podmínku k interpretaci, totiž takovou, která by byla připojena, kdyby bylo něco dobře známo nebo kdyby o jeho skutečném výsledku byly pochyby« (coram Felici, rozhodnutí ze dne 1. prosince 1953, tamtéž, svazek XLV, str. 731, č. 4). Stanovení podmínky se dokazuje ze slov přímo toho, kdo uzavírá manželství a potvrzuje, že tuto podmínku připojil, potvrzených před soudem věrohodnými svědky, kteří to osobně slyšeli, jakož i z jiných okolností, které manželství předcházely, doprovázely jej nebo následovaly po něm.

III. In factu

6. Po otázce o správném chápání předmětu nulity, co se týče tohoto případu, je třeba říci, že stanovení podmínky »mít děti« z akt důkazně

nevyplývá. Základ celého tázání je totiž jeden: zda muž, a to před svatbou, stanovil podmínku mít děti, tedy zda byl jeho manželský souhlas narušen touto podmínkou, která nebyla splněna.

a) Správně poznamenává pověřený obhájce svazku, že v soudním výsledku žalující strany se nikde neobjevuje slovo »podmínka«, ze kterého se vyvozuje vyloučení dobra svátosti nebo nerozlučitelnosti. Ve druhé výpovědi pak žalobce nehovoří o stanovení podmínky, nýbrž: »V opačném případě jsem myslel, až se jednou ožením, kdybych neměl děti, zrušil bych manželství a odešel bych z něj.« Je to klasický případ prostého omylu stran nerozlučitelnosti, založeného na úmyslu k interpretaci: »Prostý omyl stran jednoty nebo nerozlučitelnosti či svátostné důstojnosti manželství,« uvádí kánon 1084 CIC 1917, »ačkoli zavdává příčinu svazku, neruší manželský souhlas;« a kánon 1099 CIC 1983 uvádí: »Omyl stran jednoty nebo nerozlučitelnosti či svátostné důstojnosti manželství, nakolik neomezuje vůli, neruší manželský souhlas.«

b) Strana nežalující popírá stanovení jakékoli podmínky ohledně dětí: »Nebyl důvod pochybností o tom, že bych nemohla mít děti... Během doby po zasnubách a s blížící se svatbou mi nikdy Jindřich nenaznačil žádnou výhradu ohledně dětí.« A také: »Z toho pro mě vyplývá... že (Jindřich) mi nikdy nevyjádřil žádnou podmínku nebo výhradu.« Dále nás samotná nežalující strana uvědomuje o vyšetření, které podstoupila s vyhlídkou na možnost mít zdravé děti, totiž: »kromě zarděnek jsme mohli být klidní«. O tom se dozvídáme od samotné nežalující strany, nikoli z informací ze strany žalobce! Nadto

vůle podstoupit toto vyšetření prokazuje přímou vůli nežalující strany z doby před svatbou mít děti.

c) Důkazy svědeckými výpověďmi se jeví jako slabé. Jednak většina svědků neví o žádné podmínce. Prohlášení některých svědků o úmyslech žalobce, jako »vytvořit rodinu« nebo opakováním jeho slov, např. »manželství platí, když se vytváří rodina, když jsou děti«, ovšem nejvíce naznačují způsob myšlení žalobce, jak někteří z nich prokazují: »to byl jeho způsob myšlení«. Podmínka je však úkon vůle, nikoli úkon mysli.

d) V ostrém rozporu s tvrzením o stanovené podmínce jsou okolnosti, jakož i řádný manželský život, který strany sporu vedly po mnoho let. Po klidné době zasnoubení slavně uzavřeli a oslavili mladí lidé řádné manželství na základě vzájemného souhlasu. Sám žalobce přiznává, že manželský život ztroskotal nikoli kvůli neverifikované podmínce stran dětí, kterou stanovil, nýbrž kvůli početí dítěte s jinou ženou, a to již vdanou: »Když jsem neměl naději na děti, měl jsem dítě s jinou ženou.«

e) Dekret Roty vynesl na světlo další obtíže, které při doplňujícím šetření nebyly a ani nemohou být vyřešeny, jako rozhodnutí pro manželství ze strany muže bez ohledu na nejistotu stran úmyslů ženy ohledně dětí, velmi dlouhé zachovávání soužití, jemuž nebránila nepřítomnost dětí, samotný způsob jednání muže po svatbě atd.

7. Konečně je třeba říci, jak upozorňuje pověřený obhájce svazku: »Při pozorném ohledání výpovědí stran i svědků, ať s přihlédnutím k úmyslu žalobce a jeho touhy mít děti, ať jeho vůle uzavřít manželství, v různých

právních nuancích se nikterak neobjevuje podmínka, jak ji popisuje kánon 1102, § 2.« A obhájce svazku pokračuje: »Záměr a úmysl žalobce uzavřít s Dianou manželství lze vysvětlit:

a) habituálním úmyslem, tedy všeobecnou dispozicí bez poškození platnosti souhlasu;

b) interpretativní vůlí, která by v žalobcově mysli dala vzniknout podmínce, kdyby byl znal stav věci před svatbou;

c) požadavkem vytvořit rodinu s dětmi, což – i kdyby muži poskytl ospravedlnění manželství – nebyl prvek, jemuž byl jeho (žalobcův) manželský souhlas podřízen;

d) příčinou – totiž vzájemnou láskou – v jejímž důsledku žalobce přinejmenším subjektivním úsudkem předpokládal šťastný výsledek manželství; nebýt této příčiny, nebyl by žalobce uzavřel manželství.«

IV. Conclusio

8. Po zvážení všech náležitostí po právní i faktické stránce my, níže podepsaní soudcové, rozhodujeme:

Negative, seu non constare de matrimonii nullitate, in casu. (*Zamítá se, neboli v daném případě se nejedná o nulitu manželství*).

V Římě, v sídle tribunálu Římské rot, dne 6. března 1996.

Antonius Stankiewicz
Marius Giannechini

Přeložil: Mgr. Zdeněk Drštka